

**MEDICINE
PROBLEMS**

.UZ

ISSN 3030-3133

**TIBBIYOT FANLARINING
DOLZARB MASALALARI**

**TOPICAL ISSUES OF MEDICAL
SCIENCES**



N° 3 (2)

2024



SAYT: <https://medicineproblems.uz>
ISSN: 3030-3133

MEDICINEPROBLEMS.UZ

**TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB
MASALALARI**

№ 3 (2)-2024

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕДИЦИНСКИХ НАУК

TOPICAL ISSUES OF MEDICAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

ISANOVA SHOIRA TULQINOVNA- Tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat tibbiyot universiteti

TAHRIR HAY'ATI:

TIBBIYOT FANLARI

Safarov Zafar Fayzullayevich –tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Xakimov Murod Shavkatovich –tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Mavlanov Alimbay – tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Ergashev Nasriddin Shamsiddinovich — tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent pediatriya instituti;

Abdullayeva Nargiza Nurmamatovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Djurabekova Aziza Taxirovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Xaydarova Dildora Kadirovna — tibbiyot fanlari doktori, professor, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Ruziboyev Sanjar Abdusalomovich- tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Sattarov Oybek Toxirovich- tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Niyozov Shuxrat Tashmirovich — tibbiyot fanlari doktori, dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Tavasharov Bahodir Nazarovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Xalmetova Feruza Iskandarovna – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

G'aybiyev Akmaljon Axmadjonovich — tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Qo'ziyev Otabek Juraqulovich – tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Ergasheva Munisa Yakubovna — tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Ollanova Shaxnoza Sirlibayevna – tibbiyot fanlari nomzodi, Samarqand davlat tibbiyot universiteti;

Safarov Zafar Fayzullayevich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent pediatriya tibbiyot instituti;

Xayitov Ilxom Bahodirovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Alimov Suxrob Usmonovich- tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Fozilov Uktam Abdurazzokovich — tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent, Buxoro davlat tibbiyot instituti;

Raximov Oybek Umarovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent pediatriya instituti;

Sattarov Inayat Saparbayevich – tibbiyot fanlari nomzodi, Toshkent tibbiyot akademiyasi;

Abidov O'tkir O'ktamovich – tibbiyot fanlari nomzodi, Buxoro davlat tibbiyot instituti;

Amonova Zaxro Qaxramon qizi — tibbiyot fanlari nomzodi, Samarqand davlat tibbiyot universiteti.

FARMATSEVTIKA FANLARI

Zulfikariyeva Dilnoza Alisherovna — farmatsevtika fanlari doktori (DSc), professor, Toshkent farmatsevtika instituti;

Toshpo'latova Azizaxon Dilshodovna — farmatsevtika fanlari doktori (DSc), professor, Toshkent farmatsevtika instituti;

Xusainova Rayxona Ashrafovna - farmatsevtika fanlari doktori (DSc), dotsent, Toshkent farmatsevtika instituti;

Maksudova Firuza Xurshidovna farmatsevtika fanlari doktori (DSc), dotsent, Toshkent farmatsevtika instituti;

Ziyamuxamedova Munojot Mirgiasovna — farmatsevtika fanlari doktori, Toshkent farmatsevtika instituti, dotsent v.b.;

Rizayeva Nilufar Muxutdinovna – farmatsevtika fanlari nomzodi, dotsent Toshkent farmatsevtika instituti;

TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB

MASALALARI elektron jurnali 02.03.2023-yilda 132099-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Telegram kanal:

https://t.me/Scienceproblemsteam_uz

MUNDARIJA

<i>Abdusalomov Sanjar, Abdusalomov Sunnatulla</i> QANDLI DIABETDA OG'IZ BO'SHLIG'IDAGI O'ZGARISHLAR	6-12
<i>Adambayev Zufar, Soliyeva Nilufar</i> UMURTQALARARO DISK CHURRALARIDA TO'QIMALI METALLOPROTEINAZA (MMP-1, MMP-8, MMP-9) VA UNING INGIBITORLARI (MPTI-1) DARAJASIGA PAPAYA PREPARATLARINING TA'SIRI	13-19
<i>Omonboyeva Dilrabo</i> QANDLI DIABET BILAN KASALXONAGA YOTQIZILGAN BEMORLARDA DIABETIK POLINEVROPATIYANING TARQALISHI	20-23
<i>Tursunova Laylo, Sobirova Guzal, Jabbarov Ozimbay</i> COVID-19 DAN KEYINGI SINDROMNI REABILITATSIYA QILISH	34-29

CONTENTS

<i>Abdusalomov Sanjar, Abdusalomov Sunnatulla</i> CHANGES IN THE ORAL CAVITY IN DIABETES.....	6-12
<i>Adambaev Zufar, Solieva Nilufar</i> INFLUENCE OF PAPAYA PREPARATIONS ON THE LEVELS OF TISSUE METALLOPROTEINASE (MMP-1, MMP-8, MMP-9) AND ITS INHIBITORS (TIMP-1) IN INTERVERTEBRAL DISC HERNIA	13-19
<i>Omonbaeva Dilrabo</i> PREVALENCE OF DIABETIC POLYNEUROPATHY IN HOSPITALIZED DIABETIC PATIENTS	20-23
<i>Tursunova Laylo, Sobirova Guzal, Jabbarov Ozimbay</i> REHABILITATION OF POST-COVID-19 SYNDROME	24-29

Received: 24 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 14 May 2024

Article / Original Paper

CHANGES IN THE ORAL CAVITY IN DIABETES

Abdusalomov, Sanjar Shonazar ugli

head of the family polyclinic No. 15 of the Zomin district medical association, doctor and dentist, e-mail: sanjar4133@gmail.com

Abdusalomov, Sunnatulla Shonazar ugli

Zomin district family polyclinic No. 15, doctor and dentist
e-mail: sunnatulla.abdusalomov@gmail.com

Abstract. This article examines the multifaceted changes in the oral cavity associated with diabetes mellitus. Chronic hyperglycemia in diabetes increases susceptibility to periodontal disease, dental caries, oral infections, salivary gland dysfunction, and mucosal changes. These oral complications not only affect the oral cavity, but also contribute to systemic inflammation and impaired glycemic control. Effective management strategies that combine regular dental checkups, oral hygiene education, lifestyle changes, and interdisciplinary collaboration between dental and medical professionals to improve oral health. It is essential to optimize outcomes and ensure the overall well-being of people with diabetes.

Key words: Diabetes, glucose, infections, dysfunction, oral health, inflammation, pain relief, dentistry, periodontal, oral cavity.

QANDLI DIABETDA OG'IZ BO'SHLIG'IDAGI O'ZGARISHLAR

Abdusalom, Sanjar Shonazar o'g'li

Zomin TTB, Peshog'or 15-sonli OP mudiri, shifokor-stomatolog

Abdusalomov, Sunnatulla Shonazar o'g'li

Zomin TTB, Peshog'or 15-sonli OP shifokor-Stomatolog

Annotatsiya: Ushbu maqola qandli diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'idagi ko'p qirrali o'zgarishlarni o'rganadi. Shuningdek, qandli diabetda surunkali giperqlikemiyaning periodont kasalliklariga, tish kariesiga, og'iz bo'shlig'i infeksiyalariga, so'lak bezlari funksiyasining buzilishiga va shilliq qavat o'zgarishlariga moyillikni oshirishi tahlil qilinadi. O'z navbatida, ushbu asoratlar nafaqat og'iz bo'shlig'iga ta'sir qiladi, balki tizimli yallig'lanishga va glyukemik nazoratning buzilishiga olib keladi. Doimiy stomatologik tekshiruvlarni, og'iz bo'shlig'i gigienasi bo'yicha ko'nikmalarni, turmush tarzini o'zgartirishni va stomatologiya va tibbiyot mutaxassislari o'rtasidagi fanlararo hamkorlikni birlashtirgan samarali boshqaruv strategiyalari og'iz bo'shlig'i salomatligi natijalarini optimallashtirish va qandli diabet bilan kasallangan odamlarning umumiy salomatligini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Kalit so'zlar: Qandli diabet, glyukoza, infeksiya, disfunktsiya, og'iz bo'shlig'i salomatligi, yallig'lanish, og'riqni yo'qotish, stomatologiya, periodontal kasalliklar, og'iz bo'shlig'i.

DOI: <https://doi.org/10.47390/3030-3133V3I2Y2024N01>

Kirish. Qandli diabet, qondagi glyukoza darajasining ko'tarilishi bilan tavsiflangan surunkali metabolik kasallik bo'lib, so'nggi o'n yilliklarda sog'liqni saqlashning global muammosiga aylangan. Xalqaro qandli diabet federatsiyasi (IDF) ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilda 20-79 yoshdagi qariyb 537 million kattalar qandli diabet bilan yashaydi, qolaversa, bu

bashoratlarning tarqalishining davom etishini ko'rsatmoqda. Qandli diabetning oshqozon osti bezi, buyraklar va yurak-qon tomir tizimi kabi organlarga tizimli ta'siri yaxshi o'rganilgan bo'lsa-da, uning og'iz bo'shlig'i salomatligiga ta'siri diabetni umumiy boshqarishning hal qiluvchi jihati sifatida tobora ko'proq e'tirof etilmoqda. Ushbu maqolada diabet va og'iz bo'shlig'i salomatligi o'rtasidagi ko'p qirrali aloqalarni, diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni, ularning asosiy mexanizmlarini, klinik ko'rinishlarini va odamlarning salomatligi va hayot sifatiga ta'sirini o'rganilgan.

Birinchiidan, qandli diabet haqida tushunchaga to'xtaladigan bo'lsak, qandli diabet insulin sekretsiyasi, insulin ta'siri yoki ikkalasining buzilishi natijasida surunkali giperglikemiya bilan tavsiflangan metabolik kasalliklar guruhini o'z ichiga oladi. 1-toifa qandli diabet (T1DM) oshqozon osti bezi beta hujayralarining autoimmun yo'q qilinishini o'z ichiga oladi, bu esa insulin yetishmovchiligiga olib keladi. Aksincha, 2-toifa qandli diabet (T2DM) insulin qarshiligi va nisbiy insulin yetishmovchiligini o'z ichiga oladi, bu ko'pincha semirish, harakatsiz xatti-harakatlar va genetik moyillik kabi turmush tarzi omillari bilan bog'liq. Bundan tashqari, homiladorlik davrida homiladorlik qandli diabet (GDM) insulin sezuvchanligiga ta'sir qiluvchi gormonal o'zgarishlar tufayli yuzaga keladi.

Ikkinchiidan, qandli diabet va og'iz bo'shlig'i salomatligini bog'lash masalasiga to'xtaladigan bo'lsak, qandli diabet va og'iz bo'shlig'i salomatligi o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlar yaxshi o'rnatilgan bo'lib, har bir holat boshqasining rivojlanishi va natijalariga ta'sir qiladi. Qandli diabet bilan og'rikan odamlarda og'iz bo'shlig'ining turli xil asoratlari, jumladan periodont kasalliklari, tish kariyeslari, og'iz bo'shlig'i infeksiyalari, so'lak bezlari funksiyasining buzilishi va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining o'zgarishi xavfi yuqori. Aksincha, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi yomonligi glyukemik nazoratni izdan chiqarishi va diabet bilan bog'liq asoratlarning xavfini oshirishi mumkin.

Uchinchiidan, qandli diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarni quyidagicha izohlashimiz mumkin:

a. **Periodont to'qimasi kasalliklari (periodontit , paradontit , parodontoz):** Qandli diabetning eng ko'p o'rganilgan og'izda ko'rinishlaridan biri bu tishni qo'llab-quvvatlovchi periodont to'qimasining yallig'lanishi va buzilishi bilan tavsiflangan periodontal kasallik. Qandli diabet bilan bog'liq giperglikemiya immunitetning o'zgarishiga, yaralarni davolashning buzilishiga, yallig'lanish vositachilarining ko'payishiga va mahalliy qon aylanishi buzilishiga olib keladi, bularning barchasi periodontal to'qimalarning shikastlanishini kuchaytiradi.

b. **Tish kariyesi:** Qandli diabetning o'zi to'g'ridan-to'g'ri tish kariyesini keltirib chiqarmasa-da, diabet tufayli kelib chiqqan so'lak bezining disfunktsiyasi tufayli so'lak oqimining kamayishi va og'iz qurishi (kserostomiya), so'lak tarkibining o'zgarishi va qandli diabetda parhez tufayli ovqatlanishdagi odatlar o'zgarishi kabi omillar kariyes xavfini oshirishi mumkin.

c. **Og'iz bo'shlig'i infeksiyalari:** Qandli diabet bilan og'rikan odamlar immunitetning zaiflashishi, so'lakning antimikrob faolligi pasayishi va so'lakda glyukoza miqdorining ko'payishi tufayli mikroblarning o'sishiga yordam beradigan zamburug' (masalan, og'iz kandidozi) va bakterial infeksiyalarga (masalan, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining infeksiyalari) ko'proq moyil bo'ladi.

d. **So'lak bezining disfunktsiyasi:** Qandli diabet so'lak bezining ishiga ta'sir qilishi mumkin, bu esa so'lak oqimining pasayishiga (giposalivatsiya) yoki so'lak tarkibining o'zgarishiga olib keladi. So'lak tish yuzalarini remineralizatsiya qilish, og'iz to'qimalarini tozalash va mikroblarga qarshi komponentlarni o'z ichiga olgan holda og'iz bo'shlig'ini saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

e. **Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi o'zgarishlar:** Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda shilliq qavatdagi eritema, og'izning yonishi sindromi va shilliq qavat yaralari kabi shilliq qavatdagi o'zgarishlar kuzatiladi. Ehtimol mikrovaskulyar asoratlar, neyropatiya yoki og'iz shilliq qavati to'qimalariga ta'sir qiluvchi immunitetning buzilishi tufayli.

Umumiy qilib aytganda, diabet va og'iz bo'shlig'i salomatligi o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni tushunish keng qamrovli tibbiy yordam ko'rsatish va bemorning natijalarini yaxshilash uchun juda muhimdir. Qandli diabet bilan bog'liq og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar tizimli patofiziologik jarayonlarni aks ettiradi va moslashtirilgan profilaktika, diagnostika va terapevtik yondashuvlarni talab qiladi. Og'iz bo'shlig'i sog'lig'ini baholash va boshqarishni diabetni davolash protokollariga integratsiyalash va fanlararo hamkorlikni rag'batlantirish orqali tibbiyot xodimlari og'iz bo'shlig'idagi asoratlarni yumshatishlari, hayot sifatini oshirishlari va keng miqyosda diabetni boshqarish natijalarini yaxshilashga hissa qo'shishlari mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Qandli diabet, surunkali giperglikemiya bilan tavsiflangan murakkab metabolik kasallik, butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarga ta'sir qiladi va turli tizimli asoratlar bilan bog'liq. Ushbu asoratlar orasida og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar diabet bilan kasallangan odamlarning umumiy salomatligi va hayot sifatida muhim rol o'ynaydi. Qandli diabetning og'iz bo'shlig'i salomatligiga ko'p qirrali ta'sirini tushunish sog'liqni saqlash xodimlari uchun keng qamrovli parvarish va profilaktika strategiyalarini ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu adabiyot sharhi diabetda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarga oid asosiy tadqiqotlar va tushunchalarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, periodontal kasalliklar, tish kariyeslari, og'iz bo'shlig'i infeksiyalari, so'lak bezlari disfunktsiyasi va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi o'zgarishlarga e'tibor qaratadi.

1. Lalla E., Papapanou P. (Diabetes mellitus va periodontit: ikkita umumiy o'zaro bog'liq kasalliklar haqidagi nazariya.) 2011 yil: Lalla va Papapanouning 2011-yilda nashr etgan adabiyotida qandli diabet va periodontit o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganib chiqadi va ularning assotsiatsiyasining ikki tomonlama xususiyatini ta'kidlaydi. Ko'plab tadqiqotlarni ko'rib chiqish va izlanishlari natijasida diabetning periodontal sog'likka va aksincha ta'sirini aniqlash uchun epidemiologik, klinik sinovlar va mexanik tekshiruvlardan olingan dalillarni sintez qiladi. Asosiy topilmalar surunkali giperglikemiya, yallig'lanish yo'llari, immunitetning buzilishi va mikrobyal o'zaro ta'sirlarning diabetga chalingan odamlarda periodontal kasallikning kuchayishidagi rolini ta'kidlaydi [1].

2. Mealey B.L., Ocampo G.L. (Qandli diabet va periodontal kasallik.) 2007 yil: Mealey va Ocamponing 2007-yilda nashr etgan adabiyotida muhim ishlari qandli diabet bilan og'riqan odamlarda periodontal kasallikning epidemiologik, patofiziologik va klinik jihatlarini har tomonlama ko'rib chiqadi. Ularning sharhi qandli diabetning periodontal to'qimalarga, yaralarni davolash jarayonlariga va davolash natijalariga ta'sirini aniqlash uchun aholiga asoslangan tadqiqotlar, gistologik tahlillar va klinik sinovlardan olingan dalillarni birlashtiradi. Mualliflar, shuningdek, periodontal kasalligi bo'lgan diabetik bemorlarga moslashtirilgan terapevtik mulohazalar va boshqaruv strategiyalarini muhokama qiladilar [2].

3. Teylor G.V., Borgnakke V.S. (Periodontal kasallik: diabet bilan bog'liqlik, glyukemik nazorat va asoratlar.) 2008 yil: Teylor va Borgnakkening 2008 yilda nashr etilgan tadqiqotlari periodontal kasallik, qandli diabet, glyukemik nazorat va diabet bilan bog'liq asoratlar o'rtasidagi murakkab bog'lanishlarga qaratilgan. Ularning keng qamrovli sharhi periodontal salomatlik holati va diabet natijalari o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarni aniqlash uchun epidemiologik tadqiqotlar, klinik sinovlar va meta-tahlillarning natijalarini sintez qiladi. Mualliflar periodontal terapiyaning qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda glyukemik nazorat

va tizimli yallig'lanishga potentsial ta'sirini ta'kidlab, og'iz va tizimli parvarishlashning integratsiyalashgan yondashuvlarining muhimligini ta'kidlaydilar [3].

4. Loe H. (Periodontal kasallik: qandli diabetning oltinchi asorati.)1993 yil: Loe ning 1993 yilda nashr etilgan muhim maqolasida nefropatiya, retinopatiya va neyropatiya kabi taniqli tizimli asoratlar bilan bir qatorda qandli diabet ning "oltinchi asorati" sifatida periodontal kasallik tushunchasi kiritilgan. Maqolada diabetik populyatsiyalarda periodontal kasallikning tarqalishi va og'irligini ta'kidlash uchun epidemiologik dalillar va klinik kuzatuvlar sintezlanadi, diabetni davolashda stomatologiya va tibbiyot mutaxassislari o'rtasida fanlararo hamkorlik zarurligini ta'kidlaydi [4].

5.Lamster I.B., Lalla E. (Periodontal kasallik va qandli diabet : ikki tomonlama munosabatlar.) 2001 yil: Lamster va Lallaning 2001-yilda nashr etilgan adabiyot sharhida periodontal kasallik va qandli diabet o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarni o'rganib, umumiy patofiziologik mexanizmlarni, yallig'lanish yo'llari va klinik ta'sirlarni ta'kidlaydi. Mualliflar diabet bilan og'riqan bemorlarda periodontal terapiyaning glyukemik nazorat, tizimli yallig'lanish va umumiy salomatlik natijalariga ta'sirini muhokama qilib, diabetni davolashning ajralmas qismi sifatida og'iz bo'shlig'i salomatligi muhimligini ta'kidlaydilar [5].

Ushbu asosiy adabiyotlarni o'rganish va ularning tushunchalarini sintez qilish orqali ushbu sharhlarda qandli diabet va og'iz bo'shlig'i salomatligi o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni, xususan, diabetga chalingan populyatsiyalarda og'iz bo'shlig'ining jiddiy asoratlari sifatida periodontal kasallikka e'tibor qaratishni har tomonlama tushunishga qaratilgan. Ushbu munosabatlarni tushunish profilaktika yordami, erta aralashuv va klinik amaliyotda integratsiyalashgan boshqaruv yondashuvlari uchun dalillarga asoslangan strategiyalarni ishlab chiqish uchun juda muhimdir.

Metodologiya. 1. Tizimli adabiyotlarni tekshirish: PubMed, ScienceDirect va Google Scholar kabi akademik ma'lumotlar bazalari yordamida tizimli adabiyotlar ko'rib chiqiladi. "Qandli diabet", "og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar", "periodontal kasallik", "tish kariyesi", "og'iz infeksiyalari", "so'lak bezining disfunktsiyasi", "og'iz shilliq qavatidagi o'zgarishlar" va "romashka" kabi kalit so'zlar turli kombinatsiyalarda ishlatiladi. tegishli tadqiqotlar, sharhlar va meta-tahlillar.

2. Qo'shilish mezonlari: Qandli diabet bilan og'riqan bemorlarda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarga qaratilgan muntazam tekshiruvlar, meta-tahlillar va randomizatsiyalangan nazorat ostida bo'lgan tadqiqotlar (RCT)larda nashr etilgan tadqiqotlar o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, muqobil davolash usullari haqida potentsial tushunchalar uchun og'iz bo'shlig'i salomatligi bilan bog'liq romashka yoki o'simlik aralashuvi bo'yicha tadqiqotlar ko'rib chiqiladi.

3. Ma'lumotlarni olish va sintez qilish: Ma'lumotlarni olish o'rganish maqsadlari, metodologiyasi, ishtirokchilarning xususiyatlari, asosiy topilmalar va diabetning og'iz bo'shlig'i salomatligiga ta'siri haqida ma'lumot to'plashni o'z ichiga oladi. Topilmalarni sintez qilish umumiy tendensiyalarni, tadqiqotlardagi bo'shliqlarni va keyingi tekshirish yoki aralashuvni rivojlantirish uchun potentsial sohalarni aniqlashga yordam beradi.

4. Tahlil va muhokama: Tahlil tanlangan tadqiqotlarning asosiy topilmalarini umumlashtirishga, diabetdagi og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarning asosiy mexanizmlarini muhokama qilishga, mavjud choralarning samaradorligini baholashga (romashka asosidagi terapiya kabi) va klinik amaliyot va kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlariga ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

Muhokama. Qandli diabet keng qamrovli ta'sirga ega bo'lgan tizimli holat bo'lib, uning og'iz bo'shlig'iga ta'siri ko'pincha kam baholanadi. Periodontal kasallik, tish kariyesi, so'lak bezining disfunktsiyasi va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining o'zgarishi kabi o'zgarishlar nafaqat

mahalliy muammolar, balki tizimli tartibsizlikni aks ettiradi. Ushbu og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar nafaqat og'iz bo'shlig'iga ta'sir qiladi, balki glyukemik nazoratning yomonlashishiga, diabet bilan bog'liq asoratlarning xavfining oshishiga va diabet bilan kasallangan odamlarning hayot sifatining pasayishiga yordam beradi [6].

Qandli diabetni davolashda og'iz bo'shlig'i salomatligi muhimligini e'tirof etgan holda, og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarning ta'sirini ortiqcha ta'kidlamaslik kerak. Qandli diabet ko'p omilli asoratlarga ega bo'lgan murakkab holat bo'lib, og'iz bo'shlig'i salomatligi muhim rol o'ynasa-da, bu ko'pchilik orasida faqat bitta jihatdir. Qattiq glyukemik nazorat, turmush tarzini o'zgartirish, dori-darmonlarga rioya qilish va muntazam tibbiy ko'riklar diabetni davolashning asosi bo'lib qolmoqda, og'iz bo'shlig'i sog'lig'iga aralashuvlar asosiy e'tibor emas, balki yordamchi choralar sifatida xizmat qiladi [7].

Munozara nuqtalari va qarshi fikrlar:

1. Og'iz bo'shlig'i salomatligi tizimli salomatlikning aksi sifatida:

a) Qandli diabetda og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar, masalan, periodontal kasallik, oyna tizimli yallig'lanish, immunitetning buzilishi va qon tomir asoratlari. Og'iz bo'shlig'i salomatligini e'tiborsiz qoldirish tizimli asoratlarni kuchaytirishi va umumiy salomatlik natijalarini buzishi mumkin.

b) Tizimli salomatlik og'iz bo'shlig'i sog'lig'iga va aksincha ta'sir qilsa-da, jiddiy tizimli ta'sirni faqat og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlarga bog'lash diabetni boshqarish va davolash ustuvorliklarining kengroq kontekstini e'tiborsiz qoldirishi mumkin [8].

2. Hayot sifati va bemorning istiqbollari:

a) Qandli diabetdagi og'iz bo'shlig'i alomatlari, masalan, quruq og'iz, og'iz og'rig'i va chaynash qiyinlashuvi diabetga chalingan odamlarning hayot sifatiga, diyetani tanlashga va psixologik farovonligiga sezilarli ta'sir qiladi [9].

Og'iz bo'shlig'i simptomlari keltirib chiqaradigan qiyinchiliklarni tan olgan holda, diabetni samarali boshqarish jismoniy, hissiy va ijtimoiy jihatlarni qamrab oluvchi yaxlit parvarishni o'z ichiga oladi, og'iz bo'shlig'i sog'lig'iga aralashuvlar keng qamrovli parvarish rejasining bir qismidir [10].

Natijalar. Yuqoridagi ma'lumotlar asosli dalillar keltirsa-da, muvozanatli nuqtai nazar og'iz bo'shlig'i salomatligi va diabetdagi tizimli salomatlikning o'zaro bog'liqligini tan oladi. Qandli diabetni samarali boshqarish glikemiyani nazorat qilish, turmush tarzi omillari, dori-darmonlarga rioya qilish, muntazam tibbiy ko'riklar va individual ehtiyojlarga moslashtirilgan og'iz bo'shlig'i sog'lig'iga aralashuvlarga qaratilgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Stomatologiya va tibbiyot mutaxassislari o'rtasidagi fanlararo hamkorlikni ta'kidlash, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi va diabetni boshqarish bo'yicha bemorlarni o'qitish va og'iz bo'shlig'ini parvarish qilish bo'yicha innovatsion strategiyalarni tadqiq qilish diabet bilan og'rikan shaxslar uchun natijalarni optimallashtirishi, tizimli va og'iz bo'shlig'i salomatligini mustahkamlashi mumkin.

Xulosa. Qandli diabetdagi og'iz bo'shlig'idagi o'zgarishlar periodontal kasallik, tish kariyeslari, og'iz bo'shlig'i infeksiyalari, tupurik bezining disfunktsiyasi va shilliq qavatdagi o'zgarishlarni o'z ichiga olgan bir qator sharoitlarni o'z ichiga oladi. Qandli diabetdagi surunkali giperglikemiya immunitetning zaiflashishiga, mikrobiale ekologiyaning o'zgarishiga va og'iz bo'shlig'ida yaralarni davolashning buzilishiga olib keladi. Periodontal kasallik ayniqsa keng tarqalgan bo'lib, yallig'lanish, suyaklarning yo'qolishi va tishlarning harakatchanligi bilan tavsiflanadi. Tupurik oqimining kamayishi va tarkibi o'zgarishi tufayli tish kariyes xavfi ortishi mumkin. Kandidoz kabi og'iz bo'shlig'i infeksiyalari ko'proq uchraydi va tupurik bezlarining disfunktsiyasi quruq og'izga olib kelishi mumkin. Shilliq qavatdagi o'zgarishlar eritema,

oshqozon yarasi va og'izning yonishi sindromini o'z ichiga olishi mumkin. Qandli diabetda og'iz bo'shlig'i sog'lig'ini boshqarish umumiy salomatlik uchun ajralmas bo'lib, muntazam ravishda stomatologik tekshiruvlar, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi bo'yicha ta'lim, turmush tarzini o'zgartirish va bemorlarni keng qamrovli parvarish qilish uchun stomatologiya va tibbiyot mutaxassisleri o'rtasidagi fanlararo hamkorlikni talab qiladi.

Адабиётлар/Литература/References

1. Lalla E., Papapanou P. (Diabetes mellitus va periodontit: ikkita umumiy o'zaro bog'liq kasalliklar haqidagi nazariya.) 2011 yil.
2. Mealey B.L., Ocampo G.L. (Qandli diabet va periodontal kasallik.) 2007 yil.
3. Teylor G.V., Borgnakke V.S. (Periodontal kasallik: diabet bilan bog'liqlik, glyukemik nazorat va asoratlar.) 2008 yil.
4. Loe H.(Periodontal kasallik: qandli diabetning oltinchi asorati.)1993 yil.
5. Lamster I.B., Lalla E.(Periodontal kasallik va diabetes mellitus: ikki tomonlama munosabatlar.) 2001 yil
6. <https://uz.pobedidijabetes.org/7064-changes-in-the-oral-cavity-with-diabetes.html>
7. <https://tibbiyot.info/qanli-diabetning-boshlanish-boshlangich-dastlabki-belgilari-haqida-malumot-ogiz-boshligidagi-va-tildagi-belgilar-qandli-diabet-boshlanishini-bildirishi-mumkin/>
8. <https://uz.medicinehelpful.com/17390865-diabetes-stages-of-development-symptoms-causes-treatment-and-consequences>.
9. <https://uz.diabetesentity.com/7365-manifestations-of-diabetes-in-the-oral-cavity-unplea.html>.
10. <https://www.docx.uz/document/og-iz-bo-shlig-i-shilliq-pardasini-oshqozon-ichak-trakti-patologiyasidagi-o-zgarlari-80cd2944?lang=uz>



SAYT: <https://medicineproblems.uz>
ISSN: 3030-3133

MEDICINEPROBLEMS.UZ- TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB MASALALARI

№ 3 (2)-2024

TOPICAL ISSUES OF MEDICAL SCIENCES

**TIBBIYOT FANLARINING DOLZARB
MASALALARI** elektron jurnali 02.03.2023-
yilda 132099-sonli guvohnoma bilan
davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.
Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:
Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik
Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron
manzil: scienceproblems.uz@gmail.com
Telegram kanal:
https://t.me/Scienceproblemsteam_uz